

'Wyatt Earp'. Kevin Costner ha rendibilitzat la fascinació pels relats de l'Oest gràcies a aquest film.

El ressorgir del 'western': miratge o realitat?

Wyatt Earp, de Lawrence Kasdan i Kevin Costner, és l'última mostra de la recuperació cinematogràfica del western. EL TEMPS analitza tots els aspectes d'aquesta revifalla.

Kevin Costner debutà de director amb *Bailando con lobos* (1991), un western de signe pro indi. Clint Eastwood incidí en les constants del gènere a *Sin perdón* (1992). Aquestes dues pel·lícules marquen una fita imprescindible en la recuperació del gran gènere cinematogràfic nord-americà. La de Costner va obtenir un gran ressò comercial i una bona part de la crítica mirà amb bons ulls el debut rere la càmera d'un dels representants arquetípics de l'*star system* hollywoodià. La d'Eastwood, el darrer director decididament clàssic que resta al cinema nord-americà, fou aclamada quasi unànimement per la crítica i, tot i els seus components reflexius, allunyats de les convencions i de l'estètica sagnant del gènere, va calar força en el públic. La consecució de l'Oscar s'encarregà de ratificar la bona carrera comercial d'aquest gran film.

Bailando con lobos i *Sin perdón* poden considerar-se els autèntics impulsors del ressorgir,

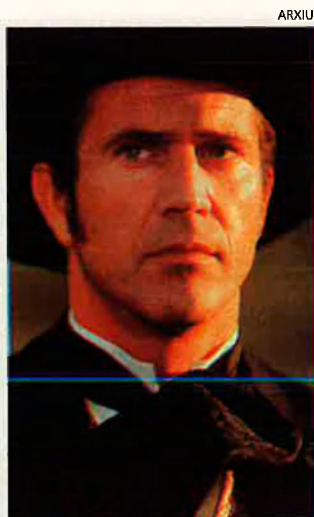
certament inesperat, del western a principi dels 90. Un gènere mort i quasi enterrat, com el cinema musical, tornava a interessar directors, actors i magnats de Hollywood. La casualitat (o les necessitats industrials) féu que els capdavanters d'aquest ressorgir es trobessin plegats en una nova pel·lícula, *Un mundo perfecto* (1993), dirigida per Eastwood i interpretada per Costner. No es tracta d'un western en el sentit tradicional de la paraula, però conté alguns dels senyals d'identitat del gènere: la valoració dramàtica del paisatge, el mite del bandoler bo, la línia primíssima que separa els dos costats de la llei.

A tots dos cineastes, els agraden profundament els relats de l'Oest. Eastwood, que el 1985 ja havia realitzat un western cabdal, *El jinete pálido*, tornarà segurament a deixar-se fascinar pel gènere que, amb el thriller, més bons resultats li ha donat (recordeu la famosa trilogia de *spaghetti-western*, dirigida per Sergio Leone,

tres productes que catapultaren Eastwood a la fama). Costner ha rendibilitzat aquesta fascinació amb *Wyatt Earp* (1994), del seu amic Lawrence Kasdan, aprofitant el filó actual dels personatges llegendaris que Hollywood explotà els anys 40 i 50.

A més de recuperar els elements imprescindibles en la configuració de l'estètica i la moral *westerniana*, dotant-los d'una força física subjugadora (mai no s'havia filmat la pluja i el seu caràcter cinètic com en *Sin perdón*) i d'un accent marcadament crepuscular, el film d'Eastwood reflexiona també sobre el fenomen de la violència contemporània. El comportament del xèrif, interpretat per Gene Hackman, que deixa sense un càstig just els dos individus que maltracten una prostituta, és per Eastwood una metàfora de certes actituds del poder, de la implicació o inhibició en la violència quotidiana: el cas de Rodney King –l'home negre apallissat per agents de policia de Los Angeles que després sortiren absolts del primer judici sobre la seva brutal acció– era recent. “La història del *western* s'ha construït sempre al voltant de comportaments violents –declarà Eastwood llavors de l'estrena de *Sin perdón*– i la meua pel·lícula treu alguns drapets al sol, especialment sobre la justícia. Podríem pensar que si el personatge de Gene Hackman hagués fet justícia des del principi a les prostitutes, tota la història hauria estat diferent. La seva falta d'implicació en un acte de violència, fins i tot el seu consentiment en aquest acte, arrossega la història directament cap a la mort del personatge”.

Eastwood, que postil-lava en les mateixes declaracions que es podia establir “una relació entre la situació política actual als Estats Units i la meua pel·lícula, encara que aquesta relació no era la intenció inicial del film”, procurava una mirada innovadora partint dels elements més clàssics del gènere. Pel que ha donat el *western* des de l'estrena de *Sin perdón*, el film d'Eastwood es pot considerar un accident estimulante dins la tònica conformista i encartonada que caracteritza, de moment, aquesta revifalla aparent del cinema de l'Oest. Lluny de paràboles actuals o d'indagacions sobre l'arrel autèntica del gènere, lluny també de la posta en escena “amb sentit” que imposaren els directors clàssics, de la valoració del mite, la llegenda i la història, la majoria dels *westerns* rodats aquests dos darrers anys es basen en aspectes contractuals i, tots plegats, no fan

'Maverick' (dalt) i 'Sin Perdón' (baix) són les dues cares del nou 'western'. La diversió virulenta i incessant en contrast amb l'agonia profunda i crepuscular.

l'efecte que els executius de Hollywood es prenguin aquesta reactivació del gènere seriosament. Manca una política de producció coherent dels grans estudis, sense la qual no es podrien haver fet, per exemple, molts dels grans *westerns* dels 50, quan no solament hi havia directors (Anthony Mann, Raoul Walsh, John Ford, Delmer Daves, Budd Boetticher, Jacques Tourneur, Gordon Douglas, Robert Aldrich, Nicholas Ray, Sam Fuller) i actors (James Stewart, John Wayne, Randolph Scott, Gary Cooper, Joel McCrea, Burt Lancaster, Kirk Douglas) afins al gènere, sinó que productores com Universal, Warner o Paramount definien unes línies precises a l'hora de finançar les seves pel·lícules de l'Oest i creaven un estil ben definit.

El miratge dels 90. El *western* dels 90 pot convertir-se en una mena de miratge. El seu ressorgir ha respost més a una necessitat de cercar nous temes (de fet, vells temes posats al dia) per atreure més espectadors, i de construir un altre tipus de vehicles idonis per a les estrelles del Hollywood actual (Sharon Stone, Mel Gibson, Kevin Costner, Madeleine Stowe, Andie MacDowell, Jodie Foster, Gene Hackman, Kurt Russell i Anthony Hopkins s'han avingut, encantats, a interpretar els seus *westerns*). La hipotètica urgència de recuperar les arrels d'un tipus de cinema perdut, que exemplifica millor que cap altre la història i la llegenda de l'encara jove nació nord-americana, no ha passat –fins que Eastwood no torni a demostrar el contrari– d'un ombrívol segon pla. Han estat els personatges reals, convenientment exaltats per la ficció cinematogràfica, els més grapejats a l'hora de buscar arguments als nous *westerns*: Wyatt Earp i Doc Holiday, mítics herois del famós duel a l'OK Corral de Tombstone, protagonitzen *Tombstone* (1993), de George Pan Cosmatos, i *Wyatt Earp*, de Kasdan; *Gerónimo* (1993), de Walter Hill, se centra en el cabdill dels apatxes xiricahues; del pistoler i jugador Wild Bill Hickok se n'encarregarà Jeff Bridges en *Wild Bill*, un projecte de Hill mateix, i possiblement Robert Redford en *Hickok and Cody*, de Joel Silver, en què Harrison Ford interpretaria el personatge de Buffalo Bill Cody.

De tots aquests films i projectes, *Wyatt Earp* és, sens dubte, el més atractiu. Costner i el seu soci Jim Wilson l'havien ideat com una minisèrie de televisió, però Kasdan els va convèncer de convertir-la en un llarg-metratge d'unes tres

ARXIU

ARXIU

ARXIU

hores de durada. L'interès de Kasdan pel gènere ve de lluny: el 1985, quasi al mateix temps que Eastwood realitzava la seva obra extraordinària, *El jinete pàlido*, dirigia *Silverado*, un *western* trepidant i espectacular que utilitzava amb un cert deseiximent tots els clíxés del cinema de l'Oest tradicional –protagonitzat pel seu amic Costner–. Aquesta pel·lícula, de reminiscències stevensonianes (el títol sembla inspirat en una de les grans obres de Stevenson, *Els colons de Silverado*), representà, amb la d'Eastwood, el primer intent tímida de recuperar la tradició del *western* al nou Hollywood. Ara, amb *Wyatt Earp*, Kasdan s'apunta a la consolidació, si més no comercial, del gènere: de tots els *westerns* rodats aquests últims temps, *Wyatt Earp* és, juntament amb *Tombstone*, el que millor ha funcionat a la taquilla. Senyal inequívoc que les aventures i peripècies dramàtiques del xèrif Wyatt Earp i el jugador tuberculós Doc Holliday continuen essent rendibles cinematogràficament i no importa que hagin estat portades a la pantalla desenes de vegades; *Pasión de los fuertes* (1946) de John Ford, *Duelo de titanes* (1957) de John Sturges, *La hora de las pistolas* (1967) de Sturges mateix, i *Duelo a muerte en el OK Corral* (1971) de Frank Perry, són algunes de les representacions fílmiques més conegudes del duel a l'OK Corral.

Kasdan justifica així l'interès pel personatge d'Earp: "Forma part de la mitologia dels Estats Units. Quan pensem que cal posar ordre al nostre país, diem que ens manca un Wyatt Earp. Necessitaríem un Wyatt Earp per netejar Los Angeles, per exemple. La seva llegenda és realment fascinant". El cinema ha donat les seves visions de la relació d'Earp i Doc Holliday i de l'enfrontament amb els Clanton; cap no s'ajusta a la realitat, sens dubte menys mítica i romàntica. Earp fou jugador, caçador de búfals i xèrif de Wichita, Dodge i Tombstone. El cinema el presenta com un pacificador d'aquestes ciutats

'Cuatro mujeres y un destino', amb Madeleine Stowe (esquerra), Andie MacDowell (centre) i Drew Barrymore (dreta), al costat de Mary Stuart Anderson, ha contribuït a dinamitzar intranscendentment el nou 'western'. Hi destaca la morbositat que desperta Barrymore, la nena d'E.T., que va passar l'adolescència amb perpetu flirteig amb les drogues i l'excés total.

tumultoses, quan en realitat fou integrant dels grups que controlaven, des de la llei, el negoci de licors i prostitució de la zona. Holliday, un dentista frustrat que es convertí en jugador i pistoler, ha estat presentat en el seu aspecte més romàntic, per causa de la tuberculosi que arrossegà des de molt jove i que posà fi a la seva vida als trenta-set anys. El troteig d'OK Corral, idealitzat per cineastes com John Ford, fou en realitat una mena de matança estratègica.

Les alternatives del 'western'. *Tombstone* i *Wyatt Earp*, amb les parelles Kurt Russell-Val Kilmer i Kevin Costner-Dennis Quaid fent, respectivament, d'Earp-Holliday, han provat de restituir una part de la veritat històrica sense traïr el component mític dels personatges. És, sens dubte, una de les opcions més atractives que té el *western* en aquest moment. La resta són focs d'artifici sense gaire base. Vegem-ho.

El cinema racial. Des que les pel·lícules de Spike Lee obren expectatives sobre un cinema negre realment combatiu, la màxima expressió del qual seria *Do the right thing* (1989), el *western* se'n fa ressò i l'actor i director afroamericà Mario Van Peebles realitza *Posse* (1993), una reivindicació del paper dels *cowboys* negres als primers temps del *Far West*: 26 dels 44 homes que fundaren la ciutat de Los Angeles eren negres. Com a pel·lícula vindicativa, *Posse* pot tenir el seu interès. Com a *western*, afectat per les maneres barroeres del cinema de l'Oest fet a Europa els anys 60, i amb una manca total de credibilitat escènica i estètica, no sobresurt de la mediocritat general.

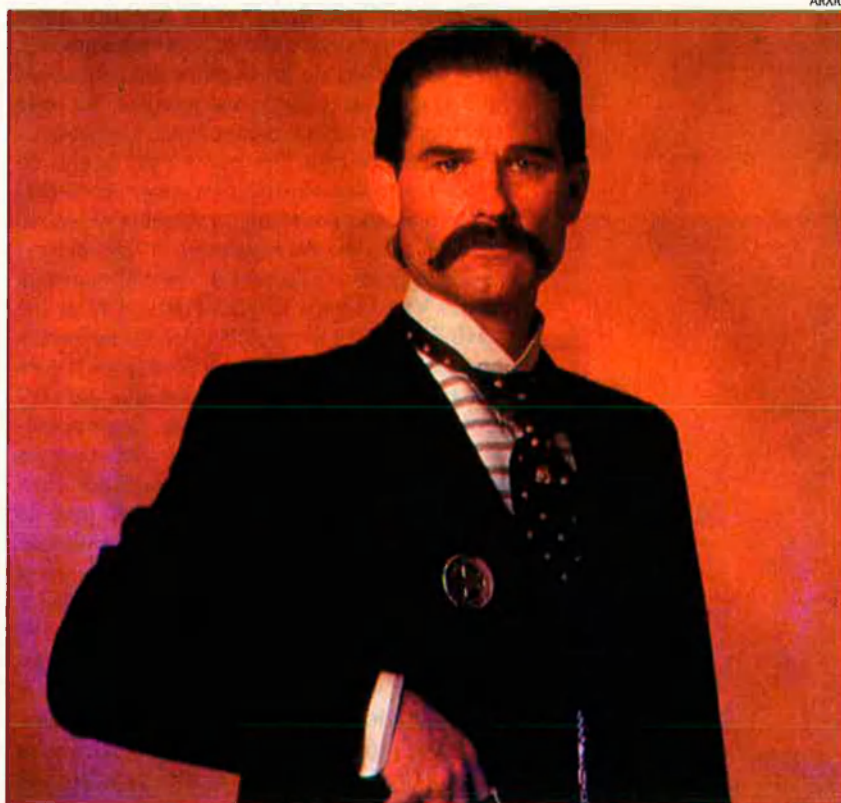
El cinema de dones és una altra opció ideada pels joves executius de Hollywood, pensada més per potenciar les seves millors actrius que no pas per valorar el paper de les dones en la configuració de la mítica westerniana. Dos exemples prou aclaridors: *Cuatro mujeres y un destino* (*Bad Girls*, 1993; el títol espanyol vol

establir un paral·lelisme estèril amb el *Dos homes y un destino* que popularitzaren Paul Newman i Robert Redford) fou concebuda per unir en un mateix film Andie MacDowell, Madeleine Stowe, Drew Barrymore i Mary Stuart Masterson, a partir d'una premissa argumental innòcua i una construcció narrativa pràcticament inexistente. *The Quick and the Dead* (1994), de l'especialista en fantasies terrorífiques Sam Raimi, té en Sharon Stone l'estrella màxima, i ja està tot dit; ni la presència del veterà Gene Hackman, el sobri actor que sembla abonat al gènere com cap altre (apareix a *Sin perdón*, *Gerónimo*, *Wyatt Earp* i aquí fent una ombra impossible a la protagonista d'*Instint bàsic*), no atorga gens de credibilitat a aquest nou aparador de la polèmica actriu.

L'exhumació de sèries televisives és un altre dels jocs habituals del Hollywood actual. *Los intocables*, *El prisionero* o, més recentment, *Los Picapedra*, han viatjat de la petita pantalla a la grossa, amb excel·lents resultats comercials. No és gens estrany, doncs, que en plena febre de *westerns*, i tenint en compte que durant els anys 50 i 60 es van realitzar incomptables sèries televisives de l'Oest, ara en recuperessin alguna, la maquillessin amb actors populars i grans mitjans i provessin sort. El resultat és *Maverick* (1993), una sèrie creada el 1957 per Roy Huggins (el mateix d'*El prisionero*) i protagonitzada per James Garner, que en aquesta versió cinematogràfica assumeix un paper secundari i deixa el camí lliure perquè Mel Gibson i Jodie Foster, famolencs de cinema de l'O-

La figura del poderós xerif Wyatt Earp (dalt) ha estat clau en la història del 'western' cinematogràfic. De *La pasión de los fuertes* de John Ford, a *Tombstone* (baix) de George Pan Cosmatos, o *Wyatt Earp* de Kevin Costner, ha destacat com a font d'inspiració.

est autèntic, augmentin la seva cotització. (Gibson havia interpretat un *western* futurista, *Mad Max*, i Foster havia format discreta parella amb Richard Gere en el *neo-western* *Sommersby*, ambientat al final de la Guerra de Secessió).

El *western* paròdic: *Maverick* n'és un bon exemple —si bé resulta lícit que ens demanem quin sentit de l'humor deu tenir el director, Richard Donner, que signa productes com *Arma letal* i les seves seqüeles, sempre amb el seu amic Mel Gibson de protagonista—. Un altre encreuament dubtós de *western* i comèdia ens arriba d'Austràlia: *Relámpago Jack* (1994), de Simon Wincer, en què Paul Hogan prova de transportar el seu personatge de Cocardrilo Dundee al caire del gènere. La cosa més atractiva de la pel·lícula és la seva forma de finançar-la: produïda amb la participació de centenars de persones que compraren accions a la Borsa de Sidney destinades a la realització del film. Tot continua igual en el cinema australià, definitivament canibalitzat per Hollywood.

El *western* ha estat darrerament refugi d'estrelles en decadència galopant. Mickey Rourke a *El ultimo forajido* (1993), dirigida per Geoff Murphy en un intent decebedor de restituir el carisma comercial del protagonista de *Nueve semanas y media*. Sembla que és també una plataforma idònia per a joves estrelles televisives: Luke Perry, devorador de cors femenins adolescents mercès a la sèrie *Sensación de vivir*, interpreta el popular genet de rodeo Lane Forst, a *Eight Seconds* (1994), de John G. Avildsen, quan el seu company Jason Priestley assolia un discret paper secundari a *Tombstone*. El *western* ha servit d'excusa per a reciclar històries de sempre (a més dels films sobre Wyatt Earp o Gerónimo, cal esmentar la versió un xic embafadora d'*El ultimo mohicano*, interpretada el 1992 per Daniel Day Lewis i Madeleine Stowe i no mancada d'una certa emoció física). També ha servit de banc de proves per a actors que, lluny de poder identificar-se amb el gènere, l'utilitzen per refermar la seva versatilitat i carisma: és el cas d'Anthony Hopkins, convertit d'Hannibal Lecter en vell pioner a *Legends of the Fall* (1994), un *western* d'Edward Zwick ambientat a principi d'aquest segle.

El ventall de possibilitats és gran. La predisposició d'actors, directors, tècnics i guionistes, també. Però els resultats comercials no acompanyen, de moment, tret de les excepcions esmentades. I quan els directius de Hollywood es cansin de no guanyar tants diners com havien previst, el *western* tornarà a trobar-se en fase morta i el miratge anunciat esdevindrà simbòlica realitat. Esperem que, mentrestant, apareguin pel·lícules tan admirables com *El jinete pálido* i *Sin perdón*, o simplement tan atractives com *Tombstone*, *Gerónimo* i *Wyatt Earp*. Però que s'hi afanyin. A Hollywood, les modes i els gustos canvien ràpid.

Quim Casas